

ZAČETNI RAZVOJ OSNOVNEGA ŠOLSTVA NA SLOVENSKEM (OB 200-LETNICI TEREZIJSKIH ŠOL)

ETBIN BOJC

Šola je najvažnejša izobraževalna ustanova v svetovnem merilu, saj usposablja s svojimi učitelji in s poukom osnovnih učnih predmetov nove in nove rodove mladih narodov za njihove vsakodnevne življenjske in kulturne naloge. Osnovna šola zajema že stoletja mladino in ji daje najosnovnejše znanje, predvsem pa vaje v branju, pisanju in računstvu, na katerih temelji vse njeno nadaljnje izobraževanje in ves možen kulturni napredek ljudstva.

Prav je, da se ob dvestoletnici njenega organiziranega razvoja pri nas ozremo na njeno rast, na njeno težavno začetno zgodovinsko pot in bolje spoznamo njeno vrednost za nas. Če danes še opazimo tu in tam kako zastarelo šolsko poslopje, kolikor nam jih ni že porušil čas, mu privoščimo od srca vsaj spoštljiv pozdrav kot častitljivi ostalini ob pomisleku, da je kot zaslužna upokojena delavka dajala ob svojem času rodovom naših prednikov temeljno izobrazbo, jih vodila k nadaljnjemu izobraževanju ter tako pripomogla k dostikrat manj vidnim, zato pa tem bolj pomembnim kulturnim dosežkom. Nekaj teh starih šolskih zgradb je še ohranjenih, nastalih morda iz raznih cerkvenišk ali obrambnih stavb in kolib — odkrijmo se pred njimi kot pred sveetišči, saj so bila nekoč središča in žarišča najvažnejšega kulturnega oblikovanja naših rodov! Mnoga stara šolska poslopja so že porušena in predelana v nova, prostornejša in ustreznejša in je morda ostal od njih le še kak slikovni posnetek, ki priča o njihovi pretek-

losti v šolskem muzeju. Ko primerjamo te stare, že razpadajoče zgradbe, ki čakajo še brezobzirne roke gradbenikov, da jih ob prvi priložnosti umaknejo našemu modernemu pogledu in hlastanju za veličastnimi gradnjami sodobnih šolskih palač s kabineti za vse mogoče šolske predmete posebej, ko soočimo vso to ostalino z novo šolsko arhitekturno gradnjo, se nam nujno vrine spoznanje vsega kulturnega napredka vmesnih dveh stoletij. Ne sme nam pa ta primerjava in pogled iz starega v novo in sodobno gradnjo zabrisati pomembnosti teh starikavih in mežikajočih, zaprašenih, s pajčevino opletenih zgodovinskih spomenikov, saj je naša dolžnost, da te kulturne priče spoštljivo izročamo tudi našim mlajšim rodovom, ki naj se ob njih zamislijo v njihovo dragoceno zgodovinsko sporočilo. Spadajo — ali bi vsaj morale spadati — pod našo kulturno zaščito kot kaka graščina, cerkev, spomenik in znamenje ter druge spominke ostaline. Dvestoletna doba je pač dolga in lahko močno spremeni obličje družbe in kulture.

Tudi odnos do šole se je v teh dveh stoletjih močno spreminjal in stopnjeval. Prodor človečanske misli, prodor ideje o enakosti, bratstvu in svobodi vseh ljudi in narodnosti, ki je bruhnila v svet, je postopno razbil v demokratični smeri fevdalne okove nekdanje družbene ureditve in posplošil izobraževanje najširših ljudskih plasti. Za zmago splošne uvedbe osnovnega ljudskega izobraževanja sicer ni bila potrebna kaka krvava žrtev, tem-

Gorišnica (Marjeta pri Ptuj), šolsko poslopje, zgrajeno leta 1821, prežidano leta 1891

več si je v nekaki hladni vojni, zlasti pa v veliki revščini utirala pot svojega šibkejšega začetnega razvoja, ki se je vse preko prvih stolet le z največjo težavo vzpenjal v svojo otroško in nebogljeno dobo ter se mukoma prebijal v svojo dozorevajočo kritično dobo, v kateri je sedaj, ko je že zaplesal ponekod kar razposajeno po prostornih avlah, parketnih dvoranah in tehnično opremljenih modernih kabinetih prenekaterih novih šol kakor v prešernem zanosu in izzivalnem pogledu nad še včerajšnjimi mrkimi, zastarelimi in starikavimi šolami iz dobe Franca Jožefa, če ne prav Marije Terezije.

Treba je bilo zavestne demokratične razsvetljske misli in uvajanja njene široke kulturne dejavnosti, da se je kljub nasprotovanju in krčevitemu upiranju zastarelih fevdalnih sil odprlo oplojeno jajce, iz katerega je začivkal neobogljeni mladiček. To je bila naša začetna ljudska osnovna šola, ki je pa nikakor ni čakala vseskozi dobrohotna reja in podpora v njenem mladem življenju, temveč kopica raznovrstnih težav in ovir v trdem in neprestanem boju za obstanek. Vendar je v svojem zdravem jedru uspešno kljubovala vsem nasprotujočim silam, predvsem pa gospodarskim oviram, ki so ji stregle po mladem življenju.

Preden pa razgrnemo začetni razvoj ljudske šole pri nas, je prav, če začrtamo zgodovinsko okolje, v katerem je ta naša šola vzkliła in pognala svojo rast.*

PRED TEREZIJANSKO REFORMO

Po odločbi izza dobe Karla Velikega pa vse do protestantov in še pozneje so se le tu in tam po večjih mestih, ob stolnicah in samostanih pojavljale zasebne cerkvene šole za posamične nadarjence kot naraščaj za predvsem duhovniške, cerkvene in graščinske, kasenje pa tudi meščanske službe. Naj spomnim na take zasebne pojave naših deklških šol v samostanih kot Velesovo pri Kranju, v Mekinjah, Škofji Loki, za dečke pa pri ljubljanski stolnici in v Gornjem gradu, v Studenecah in v Rušah na Slovenskem Štajerskem in drugje.

Posebno znana je bila že v 14. stoletju taka šola v R i b n i c i na Dolenjskem, ki je nastala ob pobudi in podpori beneškega in oglejskega patriarha, čigar vpliv ni segel le v notranjske in obsavske kraje naše dežele, ampak tudi še

vse više na spodnji del naše Štajerske. Ta šola ni dajala zgolj osnovne izobrazbe, ampak tudi že srednjo — kot primerno stopnico do vseučilišča. Dokaz za to imamo v primeru Burkhadra Zinka, rojenega leta 1397 v Memmingenu na Švabskem, kjer je bil že obiskoval ljudsko šolo in potem še sedem let to ribniško šolo, da se pripravi za vseučilišče.¹ Pri tem študiju ga je podpiral njegov stric, ki je bil v tistem času župnik v Kočevski Reki, ko se je naselil v tem kraju v sklopu prvih kočevskih naseljencev. Imenovani absolvent te — že tedaj splošno veljavne in priznane — ribniške šole je spisal tudi znamenito kroniko, ki velja kot zgodovinski spomenik 15. stoletja² posebej za dobo od 1407—1468 ter se deli na 4 knjige, izmed katerih je tretja njegova — za ribniško šolo zanimiv — življenjepis, shranjena v avgsburškem mestnem arhivu. Pozneje se je posvetil trgovskim, gospodarskim in političnim vprašanjem in je kot mestni svetnik vodil poslanstva k cesarju, ogrskemu kralju Sigismundu, bavarskemu vojvodu Ludoviku in rimskemu cesarju ter so mu za njegove javne zasluge postavili v rojstnem kraju dostojen spomenik.

Potem ko je namreč papež Inocenc III. (1198 do 1216) na cerkvenem zboru izdal določbo: »Ne le pri stolnicah, temveč pri vsaki dovolj bogati cerkvi se nastavi ‚magister‘, da poučuje v gramatiki in drugih predmetih,³ je na primer poučeval tak magister Horrandus tudi pri stiških cistercijanih že leta 1262 in kasneje celo v Laščah (in Lasis), kjer je imel stiški samostan posestvo s pristavo⁴ in podobno je v Cerknici v 13. stoletju tak ‚magister‘ »plebanus de Circhniz«. V tistem času⁵ je prišlo do znane naselitve Kočevarjev po prizadevanju grofa Ortenburškega, ki je nedvomno imela svoj vpliv tudi na ribniško šolo, katere učni jezik je bil nemški na tej višji stopnji. Ni izključeno, da je s to ribniško-stiško šolsko mrežo treba razumeti tudi izredno naklonjenost tržaškega škofa Bonoma do samega Trubarja, saj je bil prav on v začetku 16. stoletja pokrovitelj cerkvene organizacije v teh krajih po nalogu beneškega (oglejskega) patriarhata.

Šele izza protestantske dobe smo Slovenci dobili osnovno ljudsko šolo na podeželju z namerom, da se otroci priučijo čimprej branju sv. pisma (biblije) in evangelijev. Po izgonu protestantov in požigu njihovih knjig, od katerih je bila izjemoma dovoljena le Dalmatinova biblija, je bilo šolstvo še naprej predvsem versko usmerjeno, namenjeno izobrazbi duhovniškega naraščaja in verski poglobitvi ljudi. Kasneje so avstrijski vladarji izdali nekaj odlokov za obnovo katoliških šol, ki so v poldrugem stoletju za protestanti komaj za-

* Razprava je nastala ob mojem prikazu *Sole in učiteljstvo na Slovenskem Štajerskem pred sto leti* (ob 200-letnici terezijanskih šol), ki izhaja v ČZN od leta 1971. Op. pisca.

znatno, nikakor pa ne sorazmerno številčno nadkrilile prejšnje protestantske.⁶ Prvi korak za povečanje šolske mreže je bil storjen namreč šele okrog leta 1750. Znana sedemletna vojna ter tridesetletna gluha književna loza ob njej je vplivala porazno tudi na šolstvo tiste dobe.

Stara šenklavška šola se je pretolkla namreč iz dobe svojega križevništva skozi protestantsko dobo in so jo po njej in po nastopu jezuitov v letih 1608—1621 vsaj delno oskrbovali na Starem trgu v Ljubljani, dokler niso tega sodelovanja opustili. Tedaj smo imeli v Ljubljani tri začetne (osnovne) mestne šole: pri sv. Nikolaju, v meščanskem 'špitalu' ter na Starem trgu. Učitelje je za stalno letno nagrado nastavljal magistrat. Poleg tega pa so obstajale še nekatere zasebne in šušmarske (zakotne) šole.⁷ Tako je na primer imel Primož Felicijan Hönig v Ljubljani jezikovno šolo. Ko so jezuitje opustili pomoč svoji začetni šoli na Starem trgu, je obiskovalo to šolo 60—70 učencev. V učnem načrtu šenklavške šole je imela tudi slovenščina svoje skromno mesto (narek 'in vulgi sermone') s katekizmom v prvem letniku (leta 1679). Ko so pa prišle v Ljubljano uršulinke (leta 1703), so ustanovile trirazredno notranjo in vnanjo šolo za deklice s predmeti: verouk, branje, pisanje, računstvo in ročna dela.

Podeželske šole so bile vezane na župnijsko vneto. Tako je imel *Kranj* leta 1759 dva učitelja. V *Škofji Loki* je bil tedaj učitelj plačan od graščine z žitom in od bratovščin v denarju. V *Kamniku* je izpričana šola že v 13. stoletju. Posebno pa se je tu zavzel za šolo Maks Leopold baron Rasp od leta 1699 dalje. Iz njegove šole je izšel znameniti Franc Pag-

lovec iz Sp. Tuhinja, ki je sam oskrbel kakim 6 dečkom stanovanje pri sebi, drugim pa po zasebnih hišah. Znano je tudi, da je Peter Pavel Glavar leta 1750 ustanovil šolo v *Komendi*, kamor je poklical Jakoba Zupana, sodelavca Devovih »Pisanic« (1779—1781). V *Novem mestu* je mestni kapitelj vzdrževal najprej enega, potem dva učitelja. *Stična* je imela svojo samostansko šolo. Tudi *Višnja gora* in *Idrija* sta imeli že davno svojo šolo.

Ko je vlada leta 1761 zahtevala poročilo o šolah na *Kranjskem*, je bilo vsega 16 takih osnovnih šol. Na *Štajerskem* so bile šole v *Mariaboru*, v *Celju*, v *Gornjem gradu*, v *Rušah*, a zasilen in zaseben pouk je bil tudi: v *Slovenski Bistrici*, *Slivnici*, v *Starem trgu* pri *Slovenj Gradcu*, v *Teharjih*, v *Rogatcu*, v *Jarenini*, v *Brežicah*, v *Selnici*, v *Gradišču*, v *Vidmu ob Ščavnici*, v *Ormožu* v *Rogaški Slatini* (*Križ*), v *Ljutomeru*, v *Laškem*, v *Središču* in v *Gomilskem*. Vendar je bil šolski obisk slab in nereden. Nekaj takih šol je bilo tudi na *Koroškem*, manj pa na *Primorskem*. Pač pa je bilo v *Trstu* sredi 18. stoletja 17 nemških šol s 514 učenci.

TEREZIJANSKA ŠOLSKA REFORMA

Cesarica Marija Terezija je pod vplivom vzgojnoizobraževalnih idej v Evropi sredi druge polovice 18. stoletja, ki jih je delno pobudila Komenskega Didaktika magna, vztrajno in toliko časa naglašala zahtevo, da je treba podložnike pobližje seznaniti predvsem z dolžnostmi do države in državljanom pomagati, da bodo bolje gospodarili in lažje plačevali davke. Hotela je z gmotnim in umskim napredkom ljudstva izboljšati stanje državnega

Markovci, stavba, zgrajena leta 1812, a obnovljena leta 1890

Bogojna (1830)

blaginje. Že leta 1770 (28. septembra) je zato izdala naredbo, naj se določi razmerje šolstva in učiteljstva do cerkve: »Moja volja je bila in je, da so cerkovniki in učitelji, ako opravljajo oba posla hkrati, kot cerkovniki odvisni od duhovščine in njej podložni; šolstvo pa je in ostane državna stvar («politicum»).« S tem je bila že nakazana pot k podržavljenju šolstva, do katerega pa je dejansko moglo priti le po počasni in težavni poti šele stoletje kasneje.

Leta 1772 je ista vladarica izdala odlok notranjeavstrijskemu guberniju, naj se z vso vnemo loti izboljšanja šolstva, in sicer tako, da se najprej ustanovi vzorna normalka na Dunaju, ki naj potem vzgoji učitelje. Poskrbi naj se tudi za skupni šolski sklad (Schulfond). Vlada je hotela pomnožiti predvsem ljudske šole in hkrati izboljšati način pouka, ki naj bi ne bil več poljuben, ampak obvezen.

Saganski opat Janez Ignacij Felbinger, Nmec iz Vratislave (1724—1788), je tedaj uveljavljal v Evropi svojo »sagansko metodo« s posebno učbo po tabelah in črkah. Že leta 1771 so to metodo uvedli na dunajski normalki.

Na splošno se je tedaj širilo in utrdilo prepričanje, da bo kmet, ki bo znal brati in pisati, lahko več pridelal, več zaslužil in tako mogel tudi plačevati višje davščine. Patent Marije Terezije z dne 16. marca 1771 (točka 7) se glasi: »Kmečkim sinovom naj graščinske gosposke ne dovolijo študirati brez prejšnjega dovoljenja cesarske deželne gosposke. Študentje morajo v vojsko, čeprav so bili dotlej vojaščine oproščeni.« Vodilne misli, ki so s terezijskega dunajskega središča prodirale in izvedle reorganizacijo vsega avstrijskega šolstvo, so bile: »Vzgoja mladine obojega

spola je najvažnejši temelj blaginje narodov in od dobre vzgoje in vodstva v prvih letih je odvisen ves bodoči način življenja ljudi ter oblikovanja duha in način življenja narodov, ki bi ga nikoli ne mogli doseči, če bi z dobrimi vzgojnimi in učnimi zavodi ne razsvetljevali teme nevednosti.«

V glavnih mestih dežele so se ustanovile normalke z nemško slovnico, spisjem, osnovami latinščine, prirodoslovjem, zgodovino in zemljepisom, geometrijo, stavbarstvom in mehaniko, geometrijskim in prostoročnim risanjem ter pedagoškim predmetom ob novi učni metodi poleg nastopov učiteljev. Na glavnih šolah po manjših mestih in trgih, predvsem pa v središčih okrožja so se poučevali predmeti kot verouk, pisanje, računstvo, branje, gospodarstvo in moralka. Veljalo je načelo (osnovnošolski zakon), naj bo šola dostopna vsem otrokom, dečkom in deklicam v mestu in na podeželju, bogatim kot revnim. Vendar je Felbinger zaostajal za Komenskimi, ki je že stoletje prej zahteval v svoji »Didaktiki magni« šolo za vse kot edino osnovno šolo brez diferenciacije, kot je bila značilna za fevdalno šolstvo. Določbe o obveznosti obiska so bile še brez kazni.

»Metodna knjiga« je bila protivna učbi na pamet in naj bi le bistrila um. Vendar je bila velika pomanjkljivost, ki se je kmalu pokazala kot težka cokla šolskemu razvoju, materialna podlaga šol, ki so imele različne in pomanjkljive vire, sredstva in prispevke. Stroškov za šolo namreč država ni podržavila. Druga napaka pa je bila v nemškem učnem jeziku, ki je še dolga desetletja oteževal in celo onemogočal pri nas večje učne uspehe.

Gmotna sredstva učiteljev po mestih in trgih so prihajala od mestnih občin v zelo

skromnih prispevkih ter od postranskih zaslužkov učitelja, ki je bil cerkovnik in organist, dostikrat pa še godec in celo krčmar. Kmalu se je ustanovil deželni šolski sklad iz razlaščenega premoženja jezuitov in samostanov. Namenjen je bil predvsem gimnazijam in se je nabiral iz obdavčenja zabav (iger, plesov, maškarad), iz stanovskih blagajn, zapuščin, šolnin in raznih cerkvenih dohodkov ter prostovoljnih prispevkov bratovščin, škofij in samostanov. Marija Terezija je leta 1779 odločila, da prispevajo cerkve in bratovščine za ta sklad do 40 krajcarjev letno, kar je zneslo v ljubljanskem glavarstvu 1000 gl letno. Duhovščina se je upirala, češ da je njen vpliv na šolo manjši (1781); tedanji ljubljanski škof Herberstein je bil nasproten razmahu šol, zaradi česar je dobil z Dunaja ukor s pretnjo kazni. Saj je prispevek vseh cerkvenih predstojništev znašal leta 1775 le 180 gl, leta 1778 pa je bilo celo 430 gl zaostanka. Redki duhovniki so več pripevali, tako na primer velikovski župnik kar 1000 gl, na Kranjskem pa je bilo takih malo. Ljubljanski škof se je uprl in grozil, da bo premoženje razpuščenih bratovščin uporabil za gradnjo semenišča. Še huje se je upiral goriški in tedanji lavatinski škof.

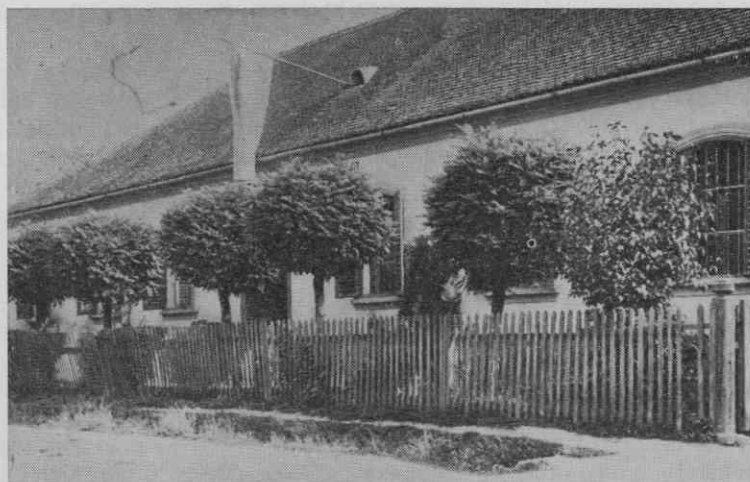
Takratna absolutistična država Avstrija si je od izboljšanja šolske mreže obetala predvsem tudi okrepitev vojaške armade, povečanje političnega in ideološkega vpliva na množice in širjenje nemščine v nenemških avstrijskih pokrajinah, kakor na primer ravno pri nas in v drugih slovanskih deželah tedanje cesarske Avstrije, kjer so se bali prevelike narodne zavesti.⁸

VELIKA KUMERDEJEVA POBUDA

Z razpravljanjem o osnutku šolske reforme v Avstriji se je na Dunaju v letih 1770—72

ukvarjal predvsem tedanji minister grof Pergen, posredni predstojnik Kumerdeja na dunajski Orientalski akademiji, kjer je bil Kumerdej po dovršenem pravu korepetitor, vplival pa je tudi razsvetljavec Sonnenfels, saj je šolska reforma postala aktualna na Dunaju že od leta 1769. Tako se je zgodilo, da je ta naš vrli razsvetljenec sestavil posebno *Spomenico z načrtom za organizacijo osnovnega šolstva na Kranjskem s tedanjim naslovom »DOMOLJUBEN NAČRT, kako bi se dalo kranjsko stanovalstvo najuspešneje poučevati v pisanju in branju«*. S tem načrtom, ki ga je bil Blaž Kumerdej⁹ povsem svojevoljno sestavil že 7. marca 1772 in prav tako svojevoljno tudi predložil dunajski vladi v začetku leta 1773, je temeljito obrazložil, kako bi se dale pri nas ustanoviti osnovne šole v materinščini, da se bodo »Kranjci seznanili z verskimi in gospodarskimi nauki... in z državljanskimi dolžnostmi« in se tako lahko priučili nemščini in sorodnim slovanskim narečjem: hrvaškemu, dalmatinskemu, češkemu, poljskemu. Poučevali naj bi cerkovniki, nadzorovali pa okrajni glavarji, ki naj bi poskrbeli, da bi se kranjski jezik približeval drugim slovanskim narečjem. Morda je na to Kumerdejevo zamisel vplivalo tudi dejstvo, da je na primer na Koroškem komisija sklenila, da mora vsak cerkovnik znati brati in pisati in se obvezati, da bo tudi učil. V skladu s tem sklepom je koroško deželno glavarstvo leta 1770 razglasilo, da morajo znati cerkovniki poleg branja in pisanja še računstvo, kar vse je imelo namen oživiti nemško osnovno šolo.

Šola za ljudstvo naj bi bila izobraževalna ustanova. Zato je Kumerdej zahteval pouk v materinščini. Naj v nekoliko skrčenem obsegu povzamem ta plodni prosvetiteljski načrt, s katerim je hotel in tudi uspel Kumerdej izrabiti cesaričino težnjo po tesnejši poveza-

Dobrovnik (1838)

Vitomarci (Sv. Andraž v Slovenskih goricah), šola, zgrajena leta 1864, dozidana 1888 in popravljena 1894

nosti njenih, še ne ponemčenih slovanskih pokrajin s pospeševanjem germanizatorskih in fiskalnih izboljšav in interesov. Ta razsvetljenski Kumerdejev načrt imenuje Edvard Kardelj (Sperans) v svoji zgodovinski knjigi o našem narodu¹⁰ »eno najzgodnejših zavednih političnih manifestacij slovenskega narodnega gibanja po Trubarjevi Cerkovni ordningi (1664)« v naši književnosti. Kumerdejev je znal že v uvodu te spomenice kot v celoti cesaričino »materinsko milost« obrniti svojemu narodu v prid in je opozoril kot Vodnik na »najpravo lego« naše dežele, ki »je za trgovanje zelo primerna, ljudje pa so delavni, obdarjeni z dobrimi lastnostmi uma in srca, a živijo v največji revščini, tako da komaj zmorejo plačevati deželne in druge dajatve.« »V vojaški službi pa se da z njimi malo doseči, ker sodijo, da je ta stan največje zlo. Ne ravna se po najvišjih odlokih, ker jim ostajajo večinoma neznani in so končno že po naravi izločeni od vsakega koristnega občevanja s sosednjimi ljudstvi, ker govorijo jezik, ki je samo njihov.«

Vso svojo prepričevalnost, vnetost in pretkanost pokaže Kumerdejev tudi v nadaljnjem navajanju razlogov za pomembnost te svoje spomenice: »Med razlogi za vse to ni najmanjši pri podeželskem ljudstvu tako razširjeno neznanje branja in pisanja; v tem je tako nezkušeno, da zna razen redkih študentov, duhovščine, nekaterih meščanov v mestih in grajskih pisarnah v vsej vojvodini komaj sto oseb brati in pisati. Kako naj premagujejo življenjske težave in obogatijo svoj razum s spoznavanjem dobrega poljedelstva ter bolj olikanega in boljšega načina življenja?

Če bi znali brati in pisati, bi jim bilo prav lahko dopovedati voljo deželnega kneza, ako

bi jo natisnili v deželnem jeziku ter jo preprostemu človeku razglasili, kakor to delajo v drugih deželah. S pomočjo knjig bi jih mogli seznaniti tako z verskimi kakor tudi z gospodarskimi nauki, da bi laže pridobivali in proizvode izmenjavali ter državi davke plačevali. Če bi brali, bi jih bilo laže seznaniti z državljanskimi lastnostmi, da bi ne bili kot vojaki tako neuporabni in bi jih mogli končno pripraviti do tega, da bi se učili nemščino in razna narečja hrvatskega, dalmatinskega, češkega in poljskega jezika, ki se od njihovega jezika malo razlikujejo, s čimer bi se jim poti za pridobivanje in prodajanje izredno ugladile.

Ker ima na Kranjskem malone vsaka druga, tretja, gotovo pa četrta vas svojo cerkev, kjer je nameščen cerkovnik, ki ga po prosti presoji nastavlja občina ali župnik brez dedne pravice, pri čemer dobi iz zemljišč in drugih prejemnikov toliko, da lahko živi tako dobro kot kak bajtar boljše vrste, ne da bi ga cerkovniška služba preveč obremenjevala, bi bilo za ta končni namen dobro, če bi z odlokom deželnega kneza prepovedali občini, župniku ali komurkoli, kdor cerkovnika imenuje, podeliti odslej komu cerkovniško službo, razen če je vešč branja in pisanja. Ta cerkovnik naj bi bil dolžan vsako nedeljo in praznik popoldne po službi božji dve ali tri ure brezplačno poučevati branje in pisanje k tej cerkvi spadajočo podeželsko mladino pa tudi odrasle ljudi. Nameščenim cerkovnikom naj se določi primeren rok, da se nauče brati in pisati. Duhovniki naj bi se za stvar zavzeli, vendar naj pri pridigah ne pretijo s pogubljenjem zaradi šol. Imenovati je treba tudi nadzornike in oglednike tega pouka. Manjkajo dobre knjige o poljedelstvu, trgovini, pa tudi nemška slov-

nica po vzoru francoskih, nemške pa bi bilo treba prevesti v kranjski jezik, ki ga je treba spraviti v sklad s hrvaščino, dalmatinščino in drugimi sorodnimi jeziki. Potreben pa bi bil predvsem abecednik kot brezplačna začetnica, ki bi bila edini izdatek.«

Zaključil pa je Kumerdej to svojo dobro premišljeno podkrepitev: »Menim, da bi to bil za srečo moje domovine prvi in najvažnejši ukrep, na katerem bi bilo v prihodnosti mogoče graditi.«

NASPROTOVANJA

Res je vlada in njena dvorna pisarna na Dunaju poslala ta Kumerdejev načrt nemudoma v presojo deželnemu glavarstvu v Ljubljano, to pa okrožnim glavarstvom in poleg tega še stiškemu, kostanjeviškemu in bistriškemu opatu ter novomeškemu proštu.

Na splošno se vsi ti naslovljenci Kumerdejevega predloga s to Spomenico niso strinjali. Nekateri so temu Kumerdejevemu načrtu že takoj od začetka nasprotovali in ga v celoti zavrnil, drugi pa tudi kasneje tako zasnovanemu šolstvu niso bili naklonjeni iz raznih svojih načelnih stališč, predsodkov in razlogov. Najbolj odločno je zavrnil ta načrt novomeški prošt *Jebačin*, ki je imel svojo zamisel, naj bi odbrali le najboljše učence in jih učili tako, da bi potem starejši in nadarjenejši naprej poučevali mlajše v osnovnih veščinah pisanja, branja in računstva. Mislil je tudi, da bi pismeni kmet skušal bolje živeti, na polju pa ne bi hotel več delati. Utemeljeval je celo revščino, češ da je kmetu koristna, ker so nevedni ljudje celo srečnejši kot učenjaki. Zato je predlagal *izbirno šolo* nadar-

jencev v okrilju zasebnih župnijskih šol 17. in 18. stoletja v duhovniške ali — po žumberško — vojaške vzgojne namene, da bi razumeli krščanski nauk ter odločbe z najvišjega mesta. Šolski zavodi naj bi bili za pripravljanje ljudi na podložništvo, ne pa za napredek.

Opat *Taufferer* je bil tudi mnenja, da kmeta ni dobro siliti k nobeni zaposlitvi, ki ga odvraca od njegove usodne določenosti in povzroča, da postane len državljan. Navaja primere kmetov, ki so večji branja in pisanja: »Zasledili bomo, da so leni, da se jim ne ljubi opravljati lepega ročnega dela in... da se tista naravna dovtipnost izrodi v premeteno zlobo in objestno hudobijo... Daleč sem pa od tega, da bi hotel s tem zagovarjati nevednost ali se upirati razcvetu znanosti. Trdim samo, da je treba preprečiti zlorabljanje le-te in ne dovoliti, da bi zašli na pota znanosti... Kaže, da meri projektant na uvedbo nemščine. Zmeraj sem imel kranjski jezik za dragotino, ki je z njo Večna Previdnost obdarovala Kranjsko, da bi tu tujih zmot ne razumeli. Kako lahko bi bila prava vera ogrožena, če bi se med podeželskim ljudstvom razširilo branje dandanes žal le preveč izprijenih nemških knjig. Ne morem zanikati, da ima projektantov osnutek nekatere prednosti in z njim toliko soglašam, da bi bilo koristno naučiti kmete po kranjsko brati, da bi mogli doumeti krščanski nauk in z najvišjega mesta izdane odločbe v svojem jeziku; pisanja in nemščine pa iz zgoraj navedenih razlogov nikakor ne morem odobravati.«

Tudi vsa *glavarstva* so se večinoma negativno izrazila o Kumerdejevem načrtu. Sklicevala so se na pomanjkanje sredstev, pri-

Gornji Petrovci (1869)

mernih prostorov za učilnice, njih opremo, predvsem pa na nedostajanje učnih knjig in učiteljev. K temu odklonilnemu stališču skoraž vseh, ki jim je bil načrt poslan v presojo, se je pridružilo še več pomislekov in mnenj tudi nekaterih duhovnikov, češ da bi utegnili šola s širjenjem branja in knjig s pohujšljivimi sestavki škodovati njihovemu moralnemu in verskemu prizadevanju. Naj navedem za primer posebej župnika Heriča iz Vidma pri Ščavnici, ki je izražal bojazen, »da bi se branja in pisanja večji ne začeli celo upirati gosposki ter da bi ne zašli v krivoverstvo«.

KUMERDEJ — RAVNATELJ
PRVE NORMALKE

Marija Terezija pa se ni dala motiti v svoji težnji, da izvede svoj načrt za šole tudi v naših krajih in tako je dunajski dvorna pisarna odredila 12. junija 1773, da se v Ljubljani sestavi šolska komisija in osnuje *normalka* s 1000—1500 gld. državne podpore, Kumerdej pa prevzame ravnateljstvo te šole »zaradi razboritosti in vneme, ki jo je pokazal v tej prevažni stvari«, a prej naj obišče dunajsko *normalko* zaradi enotnosti pouka. Kumerdej je res odšel na Dunaj in se je v decembru leta 1773 vrnil, potem ko je tam spoznal novo učno metodo, da bi v Ljubljani ob *normalki* organiziral tudi pouk pedagogike. Od nameščenih učiteljev je zahteval znanje materinščine poleg nemščine, saj je bilo treba po njegovem načrtu iz leta 1772 ustanoviti šole s slovenskim učnim jezikom, ki je bil edini znan na podeželju.

Vendar se je moral Kumerdej že na začetku spopasti zaradi tega z deželnim glavarstvom. Za študij na dunajski *normalki* je predložil prve kandidate: Jožeta Vinška iz Tunjca, Antona Muliča, magistra filozofije iz Tolmina in duhovnika Matija Petermana iz Rodin, da so prevzeli pouk leta 1775. Isto leto so se odprle *normalke* tudi v Trstu, Gorici, Celovcu in Gradcu. Pedagoški tečaji 45 dni so bili od leta 1777, ko je *normalka* že postala nujna šola za prestop v gimnazijo. Osnovni (elementarni) razred za slovenske učence, ki so se učili nemščine, je bil tudi na celovski *normalki*. Pedagoški tečaji pa so bili organizirani še v Novem mestu, v Mlinem pri Bledu, v Celju, v Idriji, v Velikovcu, Beljaku in Mariboru na glavnih šolah. Pri prvem pouku so se posluževali Felbingerjevega »Jedra metodne knjige« (Kern des Methodenbuches), ki je izšlo leta 1777 v slovenščini v prevodu po posredovanju Edlinga ter nemških navodil »Forderungen an Schulmeister und Lehrer der Trivialschulen«, ki so izšla na Dunaju.

Leta 1775 so se osnovala *šolske komisije*. V Ljubljani so bili njeni člani: grof F. S. Galenberg, baron Niko Rudolf Raab, Jožef Gabriel Buset, duhovnika Čokl in Pogačnik,¹¹ pa še Hübner ter Kumerdej. *Ljubljanska normalka* je bila odprta jeseni leta 1775. Dečki od 6—13 let so začeli pouk 2. novembra v vseh 4 razredih, kar je imelo slabe posledice. Učna snov je bila nepravilno porazdeljena kakor tudi učenci, nemški učni jezik pa je bil večini učencev neznan, saj je bilo med 120 učenci le 20 Nemcev!

Ljubljansko deželno glavarstvo se za šolo ni dosti zanimalo, kakor ji tudi ljubljanski škof Herberstein ni bil naklonjen. Zato je cesarica M. Terezija leta 1776 poslala grofa Emanuela Torresa, goriškega šolskega poročevalca, da preišče v Ljubljani vzroke neuspeha in svetuje, kaj bi bilo nujno storiti, da bi *normalka* uspešno stekla. Čez pol leta je grajal delo svetne in duhovske oblasti, a tudi Kumerdejevega postopanja in ravnanja ni pohvalil. Zahteval je osnovni razred za vse učence, ki so nezmožni nemščine. Za šolskega poročevalca je imenoval grofa Ivana N. Edlinga, stotnika in oskrbnika brižinskih škofovskih posestev v Škofji Loki, ki je že pokazal veliko vneme za šolo in je tudi poslovenil več šolskih knjig. Leta 1778 je izdal v obeh jezikih »Forderungen« in spodbudil vladnega tajnika Sigmunda pl. Kappusa, da je v glavnem poslovenil že omenjeno metodno knjigo (»Sern ali Vonusetek teh Mefodneh Buqui«), sam pa je poslovenil tudi »Vadenje sa brati v use sorte pisanji za šolarje teh deželskih šol v cesarskih kraljevih deželah«. Škof Herberstein pa je izdal »Ta veliki Catechismus s prashanjami inu odgovorami« v priredbi Jurija Japlja, ki je za to delo prejel 12 cekinov težko zlato kolajno. S temi prevodi so bile prve težave premagane in Edling to leto že poroča, da so prevodi najvažnejših knjig ugledili pot šoli na Kranjskem. Kumerdej je priredil prvo dvojezično berilo. V veljavo je stopil tedaj (1777) tudi Drugi del berila za učence v šoli na kmetih in Drugi del berila za nemške šole v mestih in trgih cesarsko kraljevih dežel. Dne 10. marca 1777 je sporočil Ignacij Felbinger ljubljanski okrožni šolski komisiji dovoljenje za prireditev dvojezičnih učbenikov za 1. in 2. razred, za 3. in 4. razred pa je vladni dekret določal nemški učbenik. Kumerdejevo »Vadenje sa brati« je vplivalo na poznejše sestavljalce osnovnošolskih beril (Küzmič, Metelko, Slomšek!).

Dvorna pisarna je namreč že 26. II. 1774 odločila, da je Kumerdej prost pouka, ker ima dovolj dela s prevajanjem in mora še nadzirati šole na kmetih ter mnogo potovati. Šol-

ska komisija na Dunaju je imela prvo sejo 20. aprila 1774. Ker to leto še ni bilo poročila o ljubljanski normalki, je dvorna komisija 25. februarja 1775 poklicala Kumerdeja in še dva učitelja (Vinčnega in Muliča) za 6 tednov na Dunaj. Tako je bil že na seji šolske komisije v Ljubljani in na Dunaju potrjen prvi učiteljski zbor: ravnatelj Kumerdej, učitelja Vinšek in Mulič ter katehet Peterman. Ker so bile pa že čez pol leta pritožbe zaradi ljubljanske normalke, je cesarica prejela od goriškega šolskega poročevalca grofa Torresa poročilo 20. decembra 1776, da se poučuje v nemščini, torej v jeziku, ki je večini učencev neznan, da tudi učitelji in učenci niso prav porazdeljeni, da je bil Kumerdej do škofa premalo odločen ter sploh premalo živahno dejaven. Sam je sodil za ponižanje, da je od prava prestopil na normalko. Vendar je ugotovil, da ni toliko krivde na Kumerdeju kot na šolski komisiji. Ko je bil nato namesto grofa Gallenberga imenovan grof Edling (1777), je začelo delo na šoli uspevati, tako da je bila po sodbi Dunajčana Hermanna leta 1780 ljubljanska normalka v tem letu že »gotovo ena najboljših šol v Avstriji«. Leta 1786 je odšel Kumerdej v Celje kot okrožni šolski komisar in se je vrnil v Ljubljano šele leta 1792 na enako mesto, na katerem je potem vztrajal do smrti 10. marca 1805. V Celju je pospeševal tamkajšnje šole in pridobil za prevajanje štajerskega duhovnika Goličnika.¹² Od leta 1785 do smrti je mnogokaj prevajal za Kmetijsko družbo, katere član je bil, Janševe knjige o čebelarstvu in je bil sploh cenzor za slovenske prevode. Tudi Japlju je pripomogel pri njegovem prevajanju Svetega pisma (1786).

Po ustanovitvi normalke v Ljubljani je Kumerdej z grofom Edlingom, pl. Kappusom in Jurijem Japljem skrbel za šolske knjige. Leta 1775 bi moral uradno posloveniti tedanji šolski red, a tega ni izvršil. Vlada ga je imenovala leta 1777 tudi za prevajalca goriške šolske komisije. Prvi del druge čitanke za trivialne šole (Vodenje sa brati) je izdal dvojezično prvič leta 1778 (Egger, Ljubljana), drugič leta 1796, tretjič leta 1800 in potem še enkrat brez letnice. Leta 1779 je pripravljaval Pravopis — iz odpora do Pohlina — in slovnico ob Zoisu leta 1784. Leta 1780/81 je poslal ruski Akademiji v tedanji Petrograd razpravo »Über die Sprachkunde der Slawen und Russen«. Pravopis mu je nastajal v zamisli med prevajanjem Japljevega Svetega pisma (1781 do 1785). Izšel pa ni kot tudi slovnica ne.

Od leta 1786 je bil ob odhodu v Celje za nadzornika njegov naslednik na ravnateljskem mestu ljubljanske normalke A. Mulič, ki se je izobraževal v Gradcu pri šolskem nadzorniku F. Kiglerju. Za dekliške šole je bila posebej določena gdč. Kohllöffel. Leta 1778 je nastal zanimiv izvleček navodil za pouk (Egger, Ljubljana): »Pogervajna na šumaštre in učenike teh trivial- ali gmejn šuli, na katerih dopolnostjo imajo ti postavljeni vizitatorji ali spregledovavci gledati, inu po taistih ta rodnost teh, kateri ta mladost podučujo, obsoditi, v krajnsku prestavlene od gospuda J. N. grofa Edlinga, cesarskega kamerskega gospuda inu svetovavca per lublanskemu svetovavstvu.« Sagansko metodo je Felbinger odobril. Vendar je Felbingerjeva slava po smrti Marije Terezije (1780) zašla, ko ga je Jožef II. poslal z Dunaja (1782) in je 6 let zatem zagrenjen umrl. Leta 1785 je bilo že ču-

Lovrenc na Dravskem polju, zgrajena leta 1879 (dve učilnici in stanovanje za upravitelja)

titi močan kritičen odnos do Felbingerja in njegovih metod pri pedagoških izpitih, katerih se je udeležilo 30 kandidatov, med njimi tudi naš Linhart in Kumerdej.

Leta 1787 je Jože Golob zanesel k nam »izboljšano učno metodo« kot začasni ravnatelj ljubljanske normalke (do leta 1802) in so ga zato imenovali »očeta osnovnošolskega učiteljstva na Kranjskem.« Na Dunaju je potem Felbingerja nasledil Gall in od njegove smrti leta 1788 je prevzel vodstvo osnovnih šol že naš Jože Špendov¹³ iz Mošenj na Gorenjskem. Polagoma — v 25 letih — je bila odpravljena tabelarična in črkovna metoda dobesečnega in mehničnega učenja, značilna še za Felbingerja. Tej je namreč sledila katekizmična (sokratična) metoda vprašanj in odgovorov.

Glede gmotnega stanja učiteljstva je že Kumerdej zahteval leta 1800, naj se izboljša ekonomski položaj učitelja z večjimi prispevki od države pa tudi postranske zaposlitve, dalje neodvisnost učitelja od duhovščine in seminar za izobraževanje učiteljev v deželnem jeziku (višja izobrazba).

Kumerdejevi prosvetiteljski zamisli in zasnovi šole kot izobraževalne ustanove in kot edine poti in sredstva za kulturni in gospodarski napredek našega delovnega človeka in boju z zaostalostjo pa je sočasno obstajal in nasprotoval še osnutek zamisli šole kot zavoda za prevzgojo in izobrazbo gosposki vdanih podložnikov v težnji za preprečevanje naprednih idej. To je smer, ki jo je zastopal predvsem Taufferer. Ti dve glavni težnji in zamisli sta se še vse 19. stoletje medsebojno borili vsaka za svojo uveljavitev. Zanimivo pa je, da je bila po mnenju šolskega svetovalca goriškega glavarstva Torresa leta 1776, ko je prišel v Ljubljano kot šolski komisar, imenovan od Marije Terezije — vsa šolska komisija v Ljubljani Kumerdeju nasprotna in je bila veljavna pobuda za razvoj osnovnega šolstva pri nas Splošna šolska naredba prvi avstrijski temeljni zakon z dne 6. decembra 1774.

—

Če se ob tem bolj površnem in okvirnem pregledu stanja in razvoja osnovnega šolstva pri nas od časov cesarice Marije Terezije, torej od njegovega podržavljenja in posplošenja vprašamo po bistvenih in osnovnih dejstvih in značilnostih, potezah, težah in antitezah pa tudi po namenih in težnjah, si moramo zastaviti nekatere pomisleke in vsaj na splošno tudi nanje odgovoriti:

Kumerdejeva velika pobuda, zasluga in vloga pri načrtovanju prve osnovnošolske in

izobraževalne ter vzgojne mreže pri nas, ki je v bistvu hkrati tudi prosvetiteljska težnja v razmerju do šolske organizacije cesarice Marije Terezije, nedvomno zasluži, da jo Slovenci lahko štejejo v vrsto največjih in najpomembnejših, daljnosežnih kulturnih podvigov, saj je široko zamišljeno in zasnovano osnovno šolstvo tega časa prav po njegovi zaslugi v dobršni meri ena najvažnejših pridobitev razsvetljene dobe na Slovenskem. Vendar bi to zgodovinsko dejstvo potrebovalo danes še posebne znanstvene obravnave, ki bi vsestrano in nepristransko osvetlila odnos do takratne splošne organizacije cesarice Marije Terezije v srednjeevropskem in še posebej v tedanjem avstrijskem okviru in merilu.

Drugo vprašanje, ki prav tako še ni znanstveno dovolj raziskano v zvezi s tem, je odnos tedanjih *cerkvenih predstavnikov* do te Kumerdejeve in cesaričine pobude ob začetnem javnem ustanavljanju šol pri nas, ki se nikakor ne da kar povprek odpraviti z zaključkom, da je bilo to predstavništvo zaradi versko moralčnih pomislekov tej prvi šolski organizaciji pri nas nenaklonjeno in celo nasprotno, posebej če bi hoteli ta odnos prenesti na ves začetni kot nadaljnji razvoj našega šolstva. Pri tem je namreč treba upoštevati, da se je dejansko v praksi ta osnovna šola pravzaprav skotila v naročju cerkvenih, to je župnijskih in dekanijskih območij in je kljub sem in tja se pojavljajočemu odporu le prejela prav s te strani še največ opore, zaslombe in naklonjenosti, ki jih je v svoji neogljenosti potrebovala in vsaj posredno tudi prejela. Tu mislim na prvi učiteljski kader, ki se je razvijal že po Kumerdejevem predlogu in ob njem prvenstveno iz vrst organizatorjev in cerkovnikov pa tudi na takratno in kasnejšo gmotno pomoč od tedaj trdne duhovniške organizacijske mreže. Tu bi bilo seveda treba upoštevati tudi šolstvo v Primorju, na Koroškem, v Benečiji in v Prekmurju, kjer je prišlo že tedaj, kasneje in prihaja še danes — predvsem v zamejstvu — do vidnega izraza.

Tretja znanstveno še ne izčrpno obdelana bi bila tudi vseskozi živa in dejavna *germanizatorska* težnja avstrijske vlade na eni strani ter fiskalno politična težnja pri razprejanju šolske mreže na Slovenskem na drugi strani. Ali smo Slovenci med tedanjimi avstrijskimi slovanskimi podložniki s svojo tedanjo šolsko organizacijo med naprednimi ali med zamudniki in če ter koliko nam je ozir nanje pri naši narodnostni borbi za obstanek in uveljavljanje slovenskega učnega jezika v enakopravni povezavi kaj koristil ali ne?

Četrto še ne dovolj znanstveno obdelano vprašanje je tudi vprašanje splošnega razsvetljskega pobudništva dobe, ki je odsevalo tudi v Kumerdeju samem, Zoisu, Edlingu in drugih kot njegovih predstavnikih ob snovanju obvezne osnovne šole ter na drugi strani odnos do morda zasebnega, osebnega pobudništva Kumerdeja samega.

Peto vprašanje, ki še ni posebej, še manj pa dovolj obdelano v naši pedagoški in šolski znanstveni smeri, je, kako se je zahteva, izražena v terezijanski šolski reformi, da postane poslej šola »*politicum*« in ne več v odvisnosti prvenstveno od cerkvenega okvira, tudi v resnici in postopno uresničevala v toku 19. stoletja, saj je še vse do ločitve cerkve od države veljalo skozi 20. stoletje načelo: Cerkev in šola sta sestrici dve, se druga od druge ločiti ne sme!

Učiteljska izobrazba in poklicna zavest, kako je rastla in se stopnjevala v teku 19. stoletja pri nas, z njo pa tudi nezavisnost, samostojnost, moralna in poklicna avtoriteta učiteljstva — bi bila šesta še neobdelana problematika naše pedagoške znanosti.

Sedmo vprašanje, ki kliče po znanstveni obdelavi pri nas, je naša osnovna šola kot odskočna deska in podlaga nadaljnjemu višjemu in najvišjemu izobraževanju. Sem spada tudi obravnava vloge osnovne šole kot splošno kulturne pridobitve in *osnove vsej nadaljnji kulturni gradnji*.

Posebno vprašanje, ki bi ga bilo treba s tem v zvezi obdelati, je tudi, ali in koliko je osnovna šola pripomogla k naši večji in budnejši *narodni osveščenosti*.

Končno bi bilo treba premotriti še pomenški odnos tega osnovnega terezijanskega šolstva do naše dobe in njene kulturne ravni. Predvsem pa bi bilo treba gojiti spoštljiv odnos do vseh teh skromnih in starih začetkov šol in do njih uvesti primerno zaščito. Po tem bo šele možna pravšnja primerjava z današ-

njico in pravilno vrednotenje vseh teh naših začetnih prizadevanj s Kumerdejem na čelu in armado starih, požrtovalnih učiteljev v zadnjih dveh stoletjih za njim.

OPOMBE

1 Josip Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, Celovec 1910, 499. Ribniški dekan Anton Skubic, rkp. — 2. Mitteilungen d. Mus. Vereins für Krain, 1900, 1 sl. — 3. Kat. obzornik, VI., 238. — 4. F. Schumi, *Urkunden und Regestenbuch des Herzogthums Krain*, II, 55. — 5. Dimitz, *Geschichte Krains*, I, 242. — 6. Josip Gruden, *Zgodovina slovenskega naroda*, Celovec 1910, 980 in nasl. — 7. Josip Gruden, *Istotam*, 972 in nasl. — 8. Vlado Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogika na Slovenskem*, I, 1963 (183 in nasl.). — 9. Blaž Kumerdej, r. 27. februarja 1738 v Zagorici pri Bledu, u. 10. marca 1805 v Ljubljani je dovršil pravo v letih 1757—60 in obiskoval še bogoslovje v letih 1761/62. (prim. SBL). — 10. Spersans (E. Kardelj), *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja*, 1939. — 11. Franc Tomaž Pogačnik, r. 1739 neznano kje, u. 1799 v Moravčah, Linhartov prijatelj, ud obnovljene akademije operozov (1781) in leta 1792 kot prvi rektor ljublj. liceja predsednik novo ustanovljenega študijskega konsesa. (Prim. SBL). — 12. Janez Goličnik, r. 1739, u. 1807 (Prim. SBL). — 13. Jožef Spendou, reformator avstrijskega šolstva, r. 1757 v Mošnjah, u. 1840 v Kimbergu. Kot katehet na dunajski normalki in prošt je bil v letih 1788—1816 najvišji šolski nadzornik (stolni sholar), ker je njegov prednik Jože Anton Gall postal linški škof. Kot univ. kancler je leta 1828 promoviral našega Prešerna. Kot jožefinec je vodil avstrijsko prosvetno upravo (1788—1816) in med drugim izdal tudi znano *Politično šolsko ustavo nemških šol*, (*Politische Schulverfassung d. deutschen Schulen*, 1806). Njegova, s Felbingerjevo, Schmidtovo in Müllerjevo metodo izpopolnjena učna metoda je hotela razvijati vse duševne sile učencev in je odpravila metodo izpraševanja pa tudi telesno kazen in je nasprotovala duhovniškemu nadziranju šol. (Prim. SBL).